

Arkeologisk utredning 2010

Lyby 9:14, Norrto 15:2 och Brunnstorp
1:8
Lyby socken
Hörby kommun
Skåne

wallin

kulturlandskap och arkeologi
Tingsgatan 2, 247 50 Dalby

rapport 2010:53

Arkeologisk utredning

Lyby 9:14, Norrto 15:2 och Brunnstorp 1:8

Lyby socken

Hörby kommun

Skåne

Lasse Wallin

Omslaget visar områdets södra del morgonen den 13 april
2010. Foto från sydsydväst.

Arkeologisk utredning

Lyby 9:14, Norrto 15:2 och Brunnstorp 1:8

Lyby socken

Hörby kommun

Skåne

Vid den arkeologiska utredningen påträffades endast mycket vaga spår av den södra utkanten av en neolitisk boplats. Undersökningsresultatet föranleder inte några fortsatta antikvariska åtgärder.

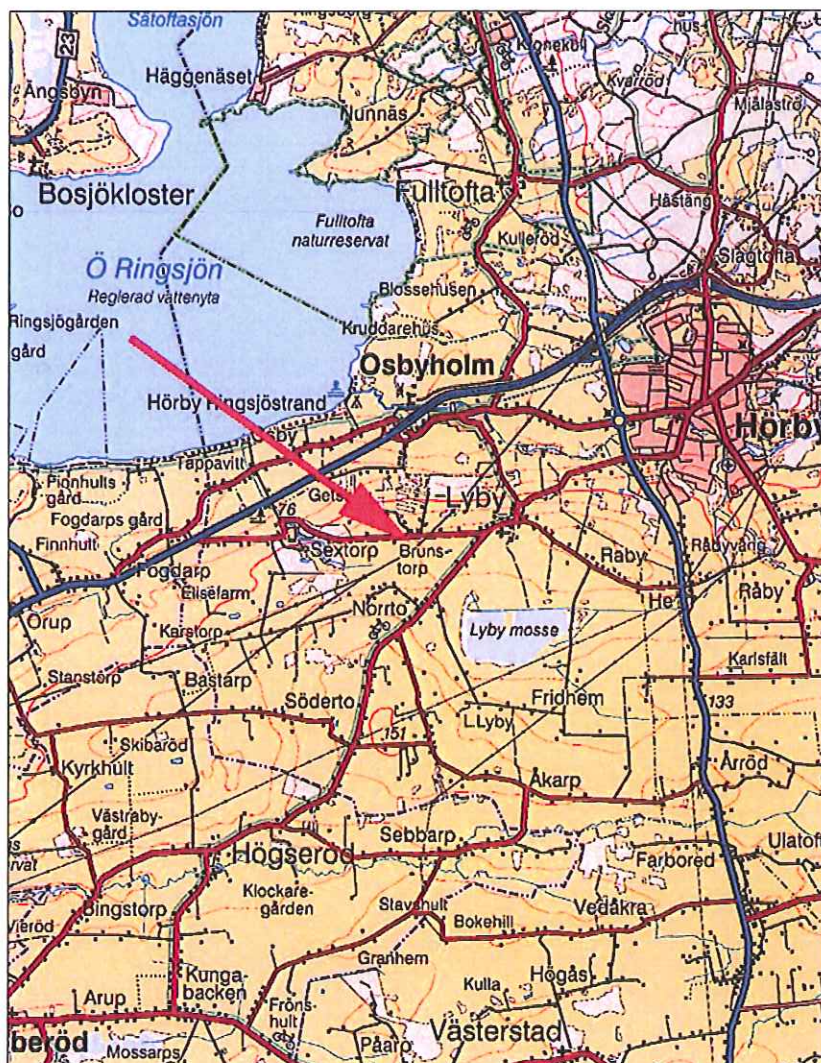
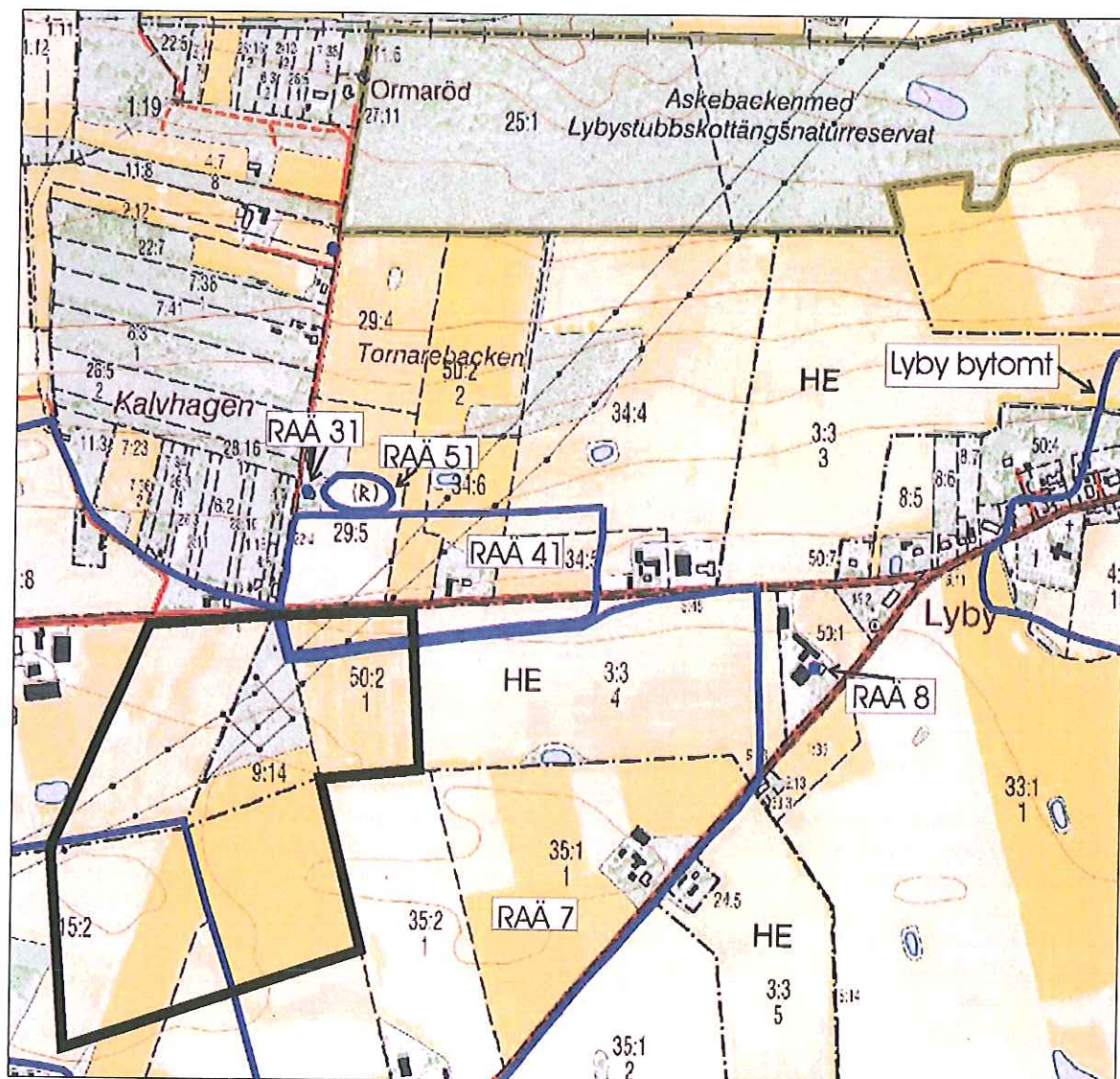

Fig. 1. Planområdet ligger söder om vägen mellan Lyby och Sextorp. Lantmäteriets Vägkarta i skala 1:100 000.

Inledning

Svenska Kraftnät planerar etablering av nytt ställverk och omriktarstationer inom fastigheterna. Området ligger till stor del inom registrerad fornlämnning och länsstyrelsen uppdrog åt oss att utforma en undersökningsplan för arkeologisk utredning och därefter att utföra detta arbete. Fältarbetet genomfördes den 12 till 13 april 2010 av Lasse Wallin. På grund av stor arbetsbelastning har rapportarbetet genomförts först nu. Arbetet har bekostats av Svenska Kraftnät.

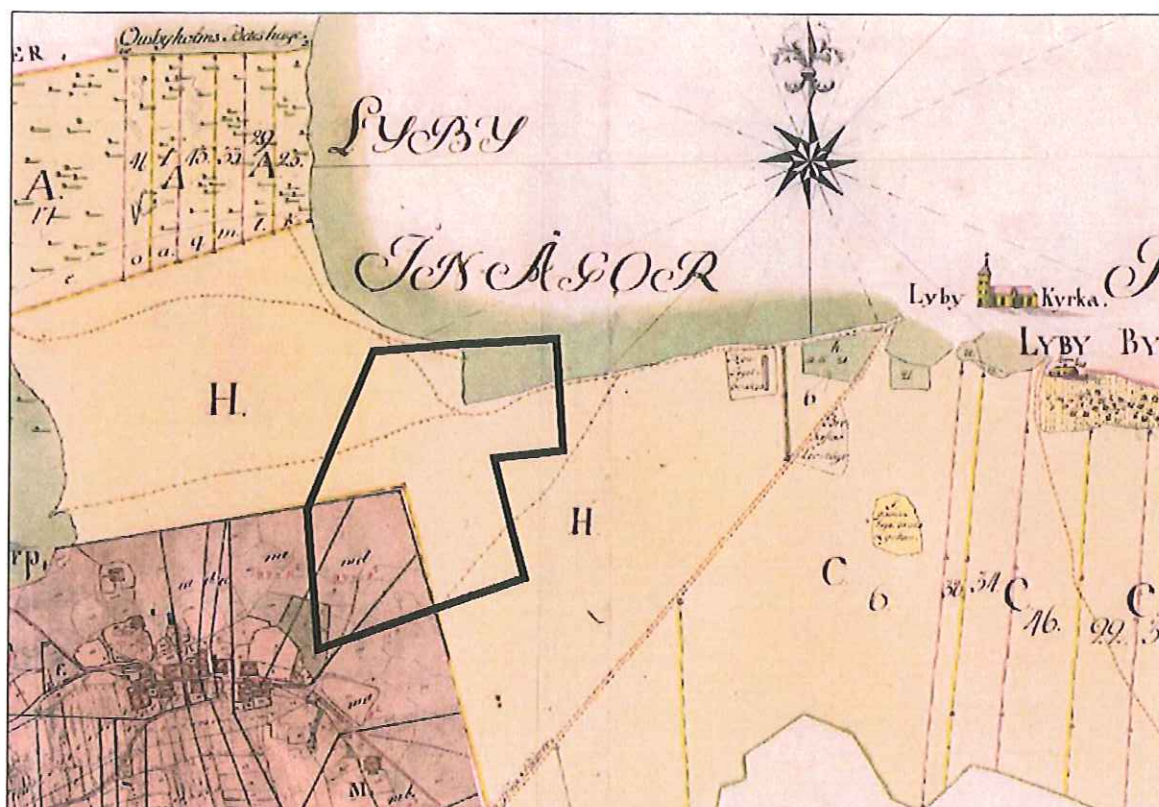

Fig. 3. Planområdet på det historiska kartmaterialet. Huvuddelen av bilden består av ett utsnitt från den geometriska kartan över Lyby by med in- och utmarker från 1767. Det grönmarkerade partiet i övre högra delen är delar av byns inmark och bytomt. Gulbrunt är utmarken. Den bruntonade delen i nedre vänstra delen av bilden är inklipt från kartan till laga skiftet av Norrto by från 1831. På denna del är de ljusare partierna söder om och omkring gårdarna, samt den gröna ytan, inmark. Det gråbruna norr och öster därom är delar av Norrtos utmark. Planområdets ungefärliga utsträckning markeras av den svarta ramen. Underlag från Lantmäteriet © HISTORISKA KARTOR. Skala ungefär 1:15 000.

Bakgrund

Planområdet är högt beläget, kring 120 m ö h, på en åssträckning söder om Ringsjön, delar av planområdet ligger på lokala krönlägen. Alven utgörs av morän. Områdets huvuddel ligger på gränsen mellan in- och utmark väster om Lyby kyrkby i nuvarande Hörby kommun. Den sydvästra delen av planområdet ligger på utmark till Norrto by i samma kommun. Hänvisningarna till in- och utmark kommer från det historiska kartmaterialet, jämför fig. 3.

Lyby var tingsplats från omkring 1620 och fram till 1697 då tinget flyttades till Hörby. Det finns uppgifter om ett enkelt tingshus inom den del av utmarken som kallats *Tranhals*. Detta område är stort, det omfattar ungefär 80 hektar och utgörs av en del av utmarken till Lyby.

Norr om den del av planområdet som varit utmark, fanns åkermark längs med vägen mot Sextorp. Delar av åkermarken har haft marknamnet *Kumleåker*, ett namn som kan indikera förekomst av stensättningar eller kanske troligare, fossil åkermark i form av röjningsrösen. På enskifteskartan från 1812 är åkermarken inritad som bandparceller som delvis slagits samman. Parcellerna inom *Kumleåker* har varit mellan 8 och 20 meter breda och upp mot 200 meter långa. Inom delar av åkermarken norr, respektive öster om bytomten

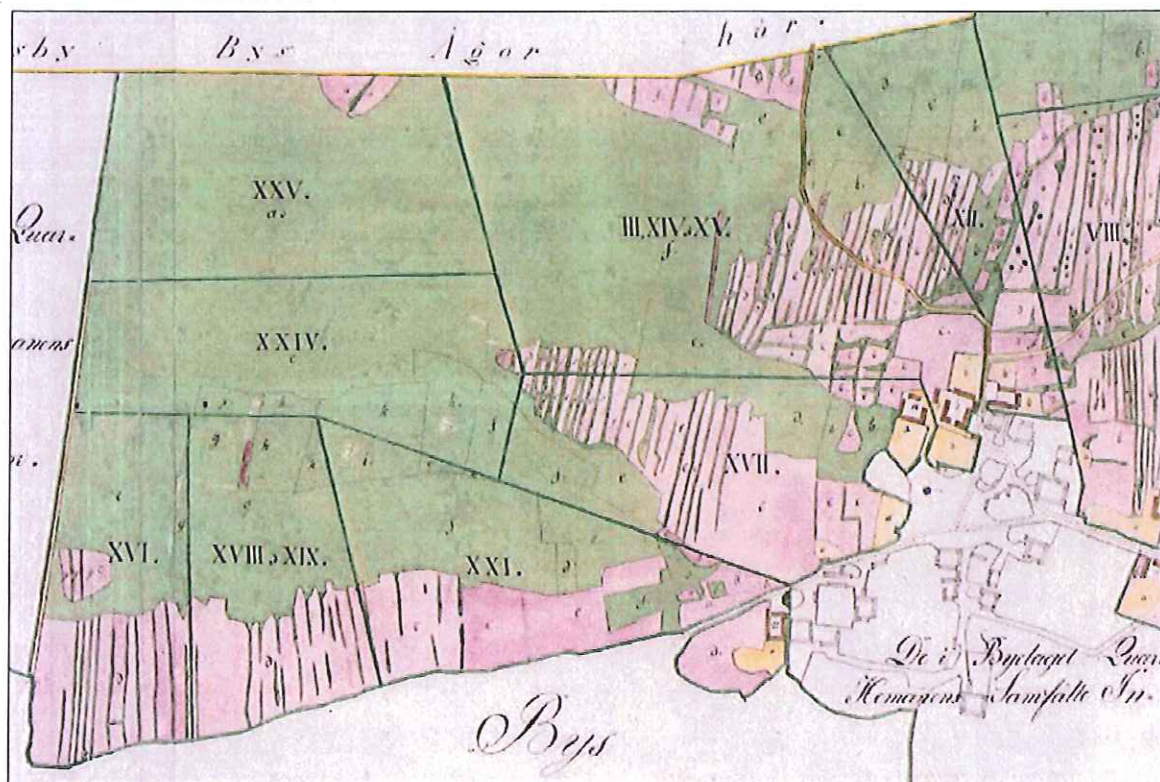

Fig. 4. Utsnitt av karta till enskifte av Lyby by från 1812. Grönt är ängsmark och rosa är åker. Kumleåker ligger längst nere till vänster, jämför fig. 2 och 3. I Kumleåker, liksom i stor del av den övriga åkermarken syns tydliga spår av en äldre tegindelning som ursprungligen kan ha varit en parcellindelning. Observera även de inritade röjningsrösen i delar av åkermarken norr om bytomten till höger. Underlag från Lantmäteriet © HISTORISKA KARTOR. Skala ungefär 1:10 000.

på samma karta är röjningsrösen inritade, men inom *Kumleåker* finns inga rösen markerade.

Området *Tranhals* har fornlämningsnummer 7 och *Kumleåker* är registrerad som 41, båda i Lyby socken. En stenåldersboplatz, RAÄ 51, finns norr om *Kumleåker* och en slipad flintyxa, RAÄ 8, är funnen öster om *Tranhals*området, se fig. 2.

Planområdet omfattar ungefär 20 hektar och namnet *Kumleåker* är fornlämningsindikerande, liksom det topografiska läget. En arkeologisk utredning med inriktning framförallt på odlingslämningar, gravar och boplatzlämningar föreslogs. Källaget för tingsplats och avrättningsplats är osäkert. Bra lägen för boplatser under förhistorisk tid bedömdes finnas i planområdets norra del samt på höjdparter i sydväst och sydöst.

Mål och metod

Målet var att klargöra om fornlämningar berördes av byggnationen och i så fall utröna deras karaktär, omfattning, datering och kunskapsinnehåll.

Fältarbetet föregicks av besiktning av området samt kart- och arkivstudier. I fält grävdes sökschakt med hjälp av bandgående 5,5 tons minigrävare. Schakten mättes in med GPS och schakten dokumenterades sedan i skala 1:50.

Fig. 5. Planområdets norra del. Stengårdsgården i förgrunden är östgräns mot fastigheten 35:2. Kumleåker ligger inom det gröna fältet till höger i bakgrunden. Den neolitiska boplatsen påträffades hitom granarna till vänster i bakgrunden. Foto från söder.

Resultat och genomförande

Inga spår av tingsplatsen, fornlämning 7 påträffades. Tingsplatsen har en mycket ungefärlig belägenhet någonstans inom ett ungefär 80 hektar stort område och det finns inga närmare uppgifter att stödja sig på.

Inom delytan för den fossila åkermarken, Kumleåker, i planområdets nordöstra del var plöjningen hård, matjordslagret var 0,50 m tjockt och inga spår av äldre odling påträffades och kunde inte heller förväntas inom resten av denna del av planområdet.

Två höjdparter i anslutning till äldre våtmarksytor inom planområdets södra del sökschaktgrävdes för att lokalisera boplatser, men utan resultat. I planområdets nordvästra del påträffades emellertid utkanten av en, troligen neolitisk, boplats vars huvuddel legat norr om området. Boplatsens utbredning är markerad utifrån den lokala topografin och den antas ligga på en lokal platå. Endast bearbetade flintor påträffades på markytan och i matjorden, medan alvens övre skikt, där eventuella anläggningar kunde varit bevarade, var sönderplöjd. Flintorna, genomgående avslag, tillvaratogs inte. Sammanlagt grävdes 270 längdmeter fördelade på 11 sökschakt, se fig. 6.

Utredningsresultaten föranleder enligt vår bedömning inga ytterligare antikvariska insatser inför exploatering.

Dalby den 17 december 2010

Lasse Wallin

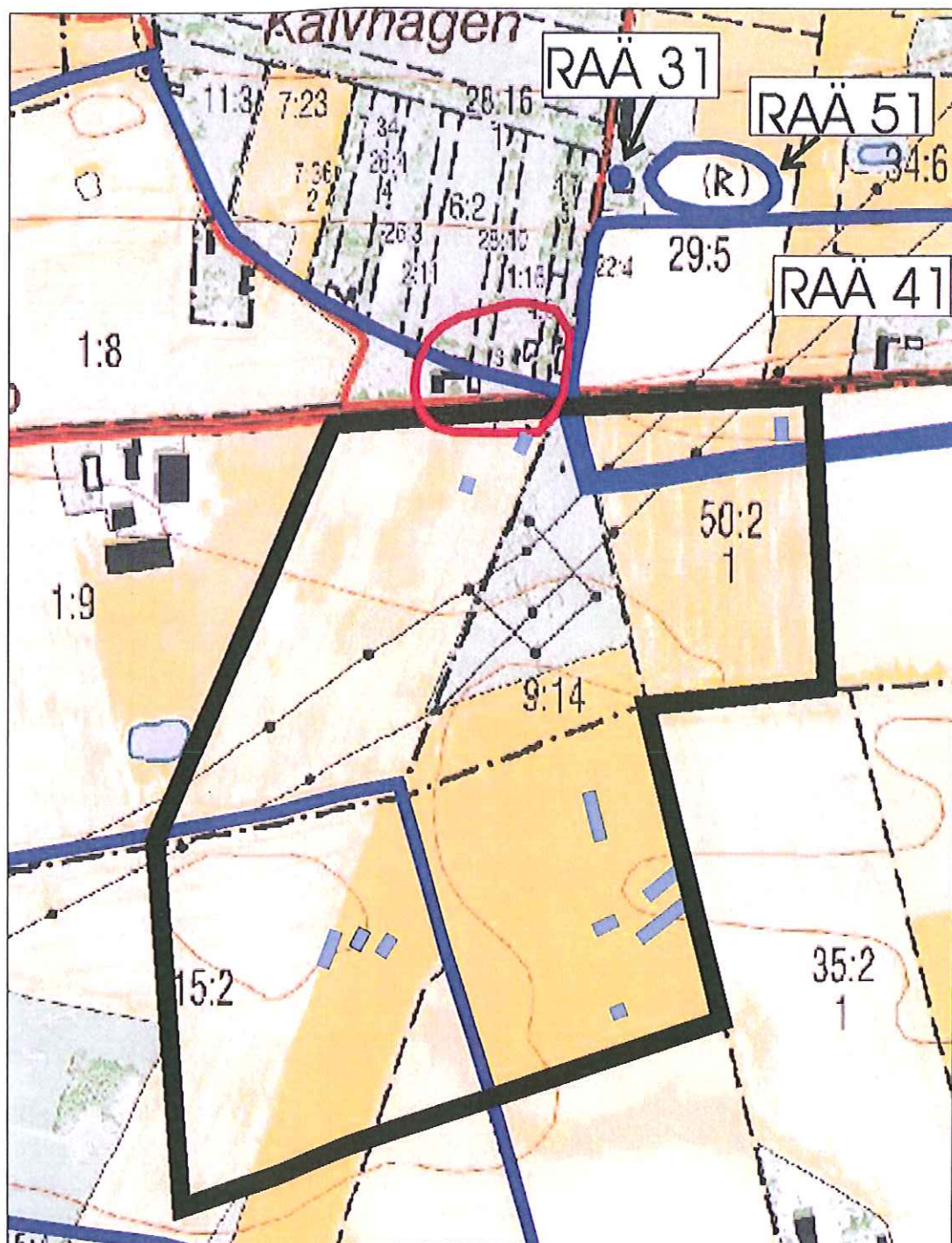

Fig. 6. Planområdet med sökschakten ritade som ljusblå streck. Streckens bredd motsvarar inte schaktbredden som genomgående var 1,2 meter. Den röda markeringen är den troliga utsträckningen av den neolitiska boplatsen. Fastighetskartan i skala 1:5 000.

Källor

Krigsarkivet	Skånska Rekognosceringskartan 1812-1820
Lantmäteriverket	Fastighetskartan Historiska kartor Häradskartan Väggkartan
Sveriges Geologiska Undersökning	Jordartskartan Arrhenius fosfatkarta över Skånska jordar
Riksantikvarieämbetet	Fornminnesregistret, FMIS

Administrativa och tekniska uppgifter

Administration

Länsstyrelsens beslut, dnr:	431-1662-10
Eget dnr:	20-2010
Trakt/kvarter/fastighet:	Lyby 9:14, Norrto 15:2 och Brunnstorp 1:8
Socken/stad:	Lyby
Kommun:	Hörby
Län och landskap:	Skåne
Fornlämning nr/art:	Del av Lyby 7/ tingsplats och del av Lyby 41/ marknamn, fossil åker
Typ av exploatering:	Högspänningsanläggning
Uppdragsgivare:	Svenska Kraftnät
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning
Ansvarig institution:	Wallin kulturlandskap och arkeologi
Fältarbetsledare:	Lasse Wallin

Läge

Fastighetskartans blad:	2D 8c
Koordinater:	N 6187968, Ö 412268
Koordinatsystem:	SWEREF 99TM

Fälttid

Fältarbetsperiod:	12-13 april 2010
Arkeolog:	14 timmar
Maskin:	16 timmar

Undersökningens omfattning

Exploateringsyta:	Cirka 20 ha
Schaktmeter:	270

Kostnad

Summa faktisk:	39 680 kr
Summa beräknad:	64 000 kr

Arkiv- och fyndmaterial

Fyndmaterial, förvaring m.m.:

Inget fyndmaterial tillvaratogs

Arkivmaterial, förvaring:

Wallin kulturlandskap och arkeologi, Dalby

Ritningar, dokumentation:

Överföres efterhand till ATA

Ärendehandlingar:

Wallin kulturlandskap och arkeologi, Dalby

Arkeologiska termer

Nedan följer förklaringar till de specialtermer som används i rapporten.

Agrara revolutionen

Jordbruket omdanades på flera sätt under 1700- och 1800-talen. Förändringarna gällde jordäggande, odlingssystem, redskap och odlade växter. I Sverige skedde de flesta av dessa förändringar från de sista decennierna av 1700-talet och fram till 1800-talets mitt. Bland de mest omvälvande förändringarna var de olika skiftesreformerna. Skiftena syftade bland annat till att samla varje gårds jord till ett sammanhängande område.

Alv

Den jordart som underlagrar matjorden.

Anläggningar

I arkeologiska sammanhang är anläggningar de spår i marken som visar på markingrepp under äldre tid. En härd syns som en färgning av sot och träkol, kanske finns det också en stensamling som man eldat på. Man talar också, något ologiskt, om exempelvis gropar och stolphål. Det som då åsyftas är de mörka fyllningarna i det som en gång varit gropar och stolphål.

Arkeologisk utredning

Om man misstänker att det finns fornlämningar på en yta som skall bebyggas eller schaktas, så skall en arkeologisk utredning genomföras. Utredningen kan utföras i två steg. Steg 1 omfattar vanligen inventering och steg 2 innebär sökschaktsgrävning.

Bandparceller

Parcellerna är långsmala odlingsenheter som begränsas av t ex stensträngar. Dateringarna omfattar tiden från yngre järnålder till 1800-tal.

Boplatslägen

Områden som uppfyller boplatskriterier för olika delar av förhistorisk och historisk tid, men där fyndmaterial eller annat bevis för bosättning inte påträffats, rubriceras boplatslägen.

Bytomt

I fornminnesregistret betecknar bytomt det troliga läget för en medeltida by. Kartuppgiften kommer från det äldre kartmaterialet och avspeglar i de flesta fall förhållandet under slutet av 1700- eller början av 1800-talet. De flesta av dagens byar har legat på samma plats sedan medeltidens början.

Fossil åkermark

Spår av åkermark som inte odlas längre kallas fossil åkermark. Inom den fossila åkermarken kan det finnas flera olika typer av lämningar som exempelvis röjningsrösen och terrasser. Den fossila åkermarken har ofta utnyttjats under flera perioder under järnåldern och medeltiden.

Förhistorisk tid

Som förhistorisk tid, stenålder, bronsålder och järnålder, räknas i Sverige tiden fram till medeltiden. Från och med medeltiden finns det historiska källor som berättar om händelser och levnadsförhållanden. Exempel på historiska källor är skattelängder, brev och annan skriven information från tiden.

Inmark

Från medeltiden och fram till skiftesreformerna var inägomarken en beteckning på åker och äng. Inägomarken var enskilt ägd och inhägnad för att skyddas för betande djur.

Slagen flinta

Flinta som avsiktligt bearbetats av människan är slagen. Arkeologiska fynd har visat att man använt redskap av sten, men också av ben, horn och metall, för att bearbeta flintan. Slagen flinta förekommer såväl under stenålder som under brons- och järnålder.

Utmark

Från medeltiden och fram till skiftesreformerna var utmarken den gemensamt ägda, icke odlade jorden, som oftast låg i utkanten av den mark som tillhörde byn. Utmarken användes till bete och ur skogen på utmarken togs ved och virke. Bysamfälligheten beslöt hur utmarken skulle utnyttjas.

Rapporter 2010

- 2010:35 Arkeologisk utredning. Stora Beddinge 58:3, Tullstorps socken, Trelleborgs kommun, Skåne
- 2010:36 Arkeologisk utredning. Del av Ramsåsa 12:1, Ramsåsa socken, Tomelilla kommun, Skåne
- 2010:37 Arkeologisk utredning. Brösarp 5:5, Brösarps socken, Tomelilla kommun, Skåne
- 2010:38 Arkeologisk utredning. Rörum 85:15, Rörums socken, Simrishamns kommun, Skåne
- 2010:39 Arkeologisk förundersökning. Falsterbo 8:23, RAÄ 15, Falsterbo socken, Vellinge kommun, Skåne
- 2010:40 Arkeologisk förundersökning. Norra Nöbbelöv 12:1, RAÄ 24, Norra Nöbbelövs socken, Lunds kommun, Skåne
- 2010:41 Kulturlandskapsinventering. Underlag för MKB, Strömby Vindkraftpark, Torsås socken och kommun, Småland
- 2010:42 Fördjupad kulturlandskapsinventering. Beddinge ängar, Stora Beddinge 58:3, Tullstorps socken, Trelleborgs kommun, Skåne
- 2010:43 Arkeologisk utredning. Sandby 64:1, Södra Sandby socken, Lunds kommun, Skåne
- 2010:44 Arkeologisk förundersökning. Svabesholm 1:36, fornlämning 115:1 i Södra Mellby socken, Simrishamns kommun, Skåne
- 2010:45 Arkeologisk utredning. Hemmeslöv 5:2 och 10:3, Östra Karups socken, Båstads kommun, Halland
- 2010:46 Arkeologisk förundersökning. Svedala 205:52, fornlämning 91 i Svedala socken, Svedala kommun, Skåne
- 2010:47 Arkeologisk förundersökning. Örja 34:1, 20:12, S:1, Kv. Bilrutan 5, Örja socken, Landskrona kommun, Skåne
- 2010:48 Arkeologisk förundersökning. Klostret 2, RAÄ 40, Dalby socken, Lunds kommun, Skåne
- 2010:49 Arkeologisk förundersökning. VA-ledning mellan Lund-Dalby, Stora Råby och Dalby socknar, Lunds kommun, Skåne
- 2010:50 Arkeologisk utredning steg 2 och arkeologisk förundersökning. Tjörredsområdet, Höganäs och Väsby socknar, Höganäs kommun, Skåne
- 2010:51 Arkeologisk förundersökning. Nevishög 13:1, Hagalidsparken, RAÄ 38, Nevishögs socken, Staffanstorps kommun, Skåne
- 2010:52 Arkeologisk förundersökning. Vejby 242:1, RAÄ 137, Barkåkra socken, Ängelholms kommun, Skåne
- 2010:53 Arkeologisk utredning. Lyby 9:14, Norrto 15:2 och Brunnstorp 1:8, Lyby socken, Hörby kommun, Skåne